Grga Frković

OMLADINA NA OSLOBOĐENOM TERITORIJU PLANINSKIH SELA OPĆINE LEDENICE I CIVILNI LOGORI

Napredni radnički pokret na području Ledenica počeo se razvijati vrlo rano. U tom razvoju omladina nije bila prepuštena sama sebi i stranim utjecajima. Poznato je da Milan Mataija od 1935. godine donosi u ledenička sela ilegalni markistički materijal preko Sušaka, Bribira i Novog Vinodolskog. Proradivanje tog materijala imalo je pozitivan utjecaj na omladinu.

Kao što je poznato, partijska organizacija osnovana je u studenom 1940. godine u Ledenicama i brojila je 10 članova KP i 7 kandidata za članove KP. Nakon osnivanja partijske organizacije pojačana je aktivnost članova KP u radu s omladinom. Pojedini članovi KP bili su zaduženi za pojedina sela. Tako je za selo Mataija Dragu bio zadužen Ivan Mataija Smuta. Radio je s grupom omladinaca među kojima su bili: Jure Mataija, Ivan Mataija, Stipe mataija i Petar Buneta. Jura Mataija Žirica bio je zadužen za selo Buliće i Lovase, a radio je s pet omladinaca i jednom omladinkom.

Aktivnost i djelovanje omladine na poručju bivše općine Ledenice može se podijeliti u tri etape: do 1941. godine, 1941. godine, te od njenog organizacionog konstituiranja, u proljeće 1942. godine, do oslobođenja.

Intenzivan rad na ideološkom uzdizanju omladine u ledeničkim selima imao je za posljedicu da je omladina bila informirana o namjerama okupatora i domaćih izdajnika i nije prihvaćala njihove ideje. Naprotiv, omladina je pokazala vrlo veliku aktivnost na izvršavanju zadataka . prilikom dizanja ustanka 1941. godine u ledeničkom kraju. naročito je ta aktivnost pokazana u drugoj polovici 1941. godine, posebno u masovnom odazivu u partizanski logor Bilo, a odatle u jedinice NOV.a.

Od kapitulacije stare Jugoslavije, tj. od proljeća pa do jeseni 1941. godine, djelovanje i aktivnost omladine uglavnom se sastojala u prikupljanju korisnih obavještajnih podataka o kretanju i namjerama neprijatelja, prikupljanju i sakrivanju oružja, što je nakon formiranja partizanskog logora Bilo predano u taj logor, izvršavanju kurirskih zadataka, održavanju straža prilikom boravka organizatora ustanka u pojedinim selima, prikupljanju hrane i dr.

U toj aktivnosti valja istaći one omladince koji su od samog početka ustanka aktivno radili. U Brezama bili su to: Mile Miletić, Ivica Miletić, Rude Komadina i Emil Butković; u Lovasima: Grga Frković, Dragan Frković, Nikola Frković i Zdravko Paden; u Mataijama: Josip Mataija Toni; u Mataija Dragi: Jure Mataija, Pave Mataija, Branko i Ivan Mataija i Petar Buneta; u Jurčićima: Milan Jurčić, Zora Jurčić i Josip Jurčić; u Crnom: Anton Butorac; u Stilinima: Milan Butković Rabata; u Bateru: Milan Mataija Bulić, Milan Buneta Striča, Dragica Svetić i Joso Buneta; u Ledenicama: Milan Milošević i drugi. Za posebnu aktivnost i rad od početka ustanka treba istaći omladinca Zdravka Pađena. On je u ljeto 1941. godine među starim Ledeničanima bio pripadnik logora Viševica sve do osnivanja partizanskog logora Bilo, a odatle je sudjelovao u nekoliko uspješnih oružanih akcija na talijanske vojnike i žandare.

Od 80 boraca u ledeničkom partizanskom logoru Bilo koncem 1941. godine bilo je 40 omladinaca rođenih od 1920. do 1925. godine, ili između 16. i 21. godine života. Od 1941. do 1945. godine poginulo je 11 omladinaca, kao borci i rukovodioci u NOV, a 28

omladinaca i omladinki su nosioci Partizanske spomenice 1941. godine. Najviše omladinaca i omladinki poginulo je junačkom smrću jurišajući na neprijateljske bunkere, a među njima bila je narodni heroj Anka Pađen. Najveći dio preživjelih omladinaca i omladinki koji su se nalazili u operativnim jedinicama NOV zauzimali su vrlo odgovorne političke i vojne dužnosti i skoro su svi iz rata izašli kao oficiri JNA. Isto tako svi su postali članovi SKOJ-a ili KPJ.

Ni omladina nije bila pošteđena od kapšenja 1941. godine. U kolovozu i rujnu 1941. godine hapšeni su i prošli kroz zatvore u Ledenicama, Novom Vinodolskom i Ogulinu, uz strahovita mučenja, Dragan Frković, Nikola Frković, Jura Mataija, Pepi Mataija i drugi. Dio omladine bio je u talijanskim logorima sve do kapitulacije Italije, i to: Ljubica Butorac, Zdenka Butković, Ana Uremović i druge.

Iz navedenih podataka vidljivo je koliko je 1941. godine omladina bila angažirana, i teško se može shvatiti da ti omladinci i omladinke nisu bili članovi SKOJ-a ili članovi KPJ, samo zato što organizaciono to nije bilo evidentirano. Međutim, po aktivnostima u pokretanju oružane borbe 1941. godine, po žrtvama koje su bili spremni podnijeti i rezultatima koje su postizali, oni su pripadali mladoj generaciji komunista. Zašto uz ovakvu aktivnost omladine 1941. godine nije osnovana organizacija SKOJ-a teško je naći pravi odgovor.

Poslije akcije na Breze, 17. prosinca 1941. godine, i povlačenja talijana idućeg dana iz Breza, sva ledenička sela (osim mjesta Ledenice) postala su slobodna, pa su stvoreni povoljni uvjeti za legalno i šire političko djelovanje među omladinom u tim selima. Posebno dobri uvjeti stvoreni su koncem siječnja 1942. godine, kada je ledenička četa premještena iz partizanskog logora Bilo u Mataija Dragu. Budući da su tada sve inicijative dolazile od rukovodstva iz vojne jedinice i sekretara partijske jedinice Milana Mataije, to se još u veljači počelo raditi na odabiranju omladinaca - prvih članova SKOJ-a i na osnivanju skojevskih organizacija. U ožujku 1942. godine osnovane su dvije organizacije SKOJ-a i to jedna za srednja planinska sela i druga za gornja planinska sela bivše općine Ledenice.

Skojevsku organizaciju za srednja planinska sela sačinjavali su Milan Mataija Bulić, Ivica Smolčić, Dragica Svetić, Josip Karlović i Josip Buneta, a sekretar je bio Milan Mataija Bulić. Drugu skojevsku organizaciju, za gornja planinska sela sačinjavali su: Ivica Miletić, Emil Butković, Rude Komadina, Zora Mataija, Danica Pađen, Grga Frković, Josip Mataija Roni, Ana Mataija Sušićeva, Ana Mataija Plasinova i Zdenko Miletić. Sekretar te organizacije kratko je vrijeme bio Rude Komadina, a zatim Grga Frković.

Dolaskom ledeničke čete u Mataija Dragu pojačava se politički rad u selima što su bila pod kontrolom partizana. Pored skojevskih organizacija osniva se nešto ranije NOO, organizacija žena, itd. U prvi odbor AFŽ-a uključene su aktivne omladinke iz 1941. godine, rođene od 1920. do 1923. godine, i to: Jelka Mataija, Dragica Pemper, Marija Mataija Plasinova, Zora Jurčić, Marija Smolčić, Ana Smolčić i Danica Mataija.

Skoro svi omladinci rođeni do 1926. godine otišli su u partizanski logor Bilo, a odatle dalje u jedinice NOV-a diljem Jugoslavije. Samo nekoliko omladinaca ostali su po direktivi članovi KP Milana Mataije, Petra Komadine i Ladislava Vivode kao politički radnici, prvenstveno za rad s omladinom. Najviše je bilo omladinki koje su ostale da rade u oslobođenim selima bivše općine Ledenice. Stasala je i omladina mlađih godišta rođena od 1927. do 1928. godine. Dio ove omladine odlazio je u NOV, a dio ostajao da radi na terenu ledeničkih sela kao skojevci, članovi USAOH-a i pionirske organizacije.

Teško je navesti sve aktivnosti omladine na području ledeničkih sela do 1945. godine, pa će se ograničiti samo na one najznačajnije. Ponajprije, bilo je to stalno ideološko- poli-

tičko uzdizanje omladine kroz neposredno informiranje o djelovanju neprijatelja, kako u zemlji, tako i na ostalim frontovima; zatim nabavljanje i proučavanje u kružocima partizanske štampe i drugog materijala; pisanje zidnih novina u kojima su isticani i grupni i pojedinačni uspjesi omladine u raznim akcijama. Na ovaj način postignut je visok stupanj moralno-političkog ponašanja omladinaca i omladinki, spremnih i vrlo borbeno raspoloženih - nije bilo zadataka što sa omladinom nije bilo u stanju izvršiti.

Prema odluci NOO, dana 12. ožujka 1942. godine, iseljeno je 70 obitelji iz srednjih planinskih sela u šumu Beronjica, Bunetina Draga i drugdje. Da bi se mogao organizirati život na tom području valjalo je izgraditi barake i stvoriti druge uvjete. Omladina ih je ostvarila.

Za vrijeme neprijateljske ofanzive 18. svibnja iseljeni su stanovnici gornjih planinskih sela i to u šumu Iza pećina, Mala gora, Bačvina i Bunetina draga.

Talijanski okupatori spalili su skoro sve kuće u tim selima. Nije potrebno isticati kakva je situacija nastala vezana uz mnoge probleme kao što su zbrinjavanje starijih i bolesnih ljudi, male djece itd., a da i ne govorimo o problemima psihološke naravi - nije bilo lako gledati kako gore kuće i sela.

Partizanske jedinice zaustavile su talijansku vojsku na rubu šume ledeničkih sela. Međutim, Talijani su haubicama tukli iz Klenovice po položaju partizana na rubu šume i dublje u šumu gdje se nalazio narod u zbjegu, a to je izazivalo pravu paniku među izbjeglim narodom.

Bježeći pred talijanskom vojskom mnogi nisu uspjeli uzeti hranu i najosnovnije odjevne predmete iz svojih kuća, tako da je većina obitelji ostala bez hrane, odjeće i drugih potrepština. Najteže bilo je s malom djecom, a nekoliko žena se baš u to vrijeme i porodilo, kao Jela Mataija i druge. Teško je uspoređivati i ocjenjivati stanje u kojem se našao narod planinskih sela Ledenica 18. V. 1942. godine, ali usudio bih se reći da je to bila Kozara u malom. U ovoj složenoj situaciji omladina je imala pune ruke posla, jer je bila najsposobnija i najpozvanija da se uključi u rješavanje nastalih problema. U izgradnji baraka i organizaciji stanovanja omladina je dala velik doprinos.

Osnovni zadaci omladine bili su: političko djelovanje među narodom, organizacija i pomoć u prehrani nemoćnih i djece, pomoć u izgradnji baraka, zbrinjavanje i ishrana stoke. jedan od najvažnijih zadataka bilo je prikupljanje i donošenje hrane partizanima koji su na rubu šume branili svoj narod sve dok se Talijani nisu povukli. Talijanska vojska nije imala hrabrosti da dođe u selo Buliće, ali je tukući topovima porušila nekoliko kuća.

Vrlo značajna akcija omladine bila je i kopanje krumpira u rujnu 1942. godine u Breznom, što je potrajala 7-8 dana. Iskopana je velika količina krumpira za partizanske jedinice. U toj akciji sudjelovalo je oko 40 omladinaca i omladinki. Poslije ove akcije nastavila se suradnja s omladinom u selima srpskog življa, što je pridonijelo produbljivanju bratstva i jedinstva između srpskog i hrvatskog naroda.

Oslobođeni teritorij planinskih sela Ledenica nije bio pošteđen od pravovremena nailaska Talijana, ustaša i domobrana, a kasnije i Nijemaca, u namjeri da unište partizansku pozadinu, pohvataju civilno stanovništvo, opljačkaju hranu i stoku i izvrše svoju propagandnu djelatnost na tom terenu. Organizirane danonoćne straže obavještavale su narod o nailasku neprijatelja. U održavanju straža, pored odraslih starijih muškaraca, bila je uključena i omladina. Da bi se spriječio dolazak Talijana cestom iz Ledenica i Novog Vinodolskog prema ledeničkim selima motornim vozilima, omladina i ostali narod 1942. godine prekopali su kilometar i pol Ogulinske ceste na mjestu Burnjak ispod sela Bater. Cesta je prekopana noću, jer su je danju Talijani promatrali iz ledeničke gradine.

Jednu od vrlo značajnih akcija prenošenja ranjenika iz Stalka na Mošune, izvela je omladina ledeničkih sela, zajedni s omladinom Krmpota, u rano proljeće 1943. godine. Do Stalka ranjenike je prenosila omladina iz Drežnice. Cesta od Stalka do Mošuna, u dužini od osam km, bila je još pod snijegom, što je zahtijevalo velike napore. Bolnica je bila napravljena u Donjim Mošunama. Svu brigu oko smještaja, njege i ishrane preuzela je omladina ledeničkih sela i Krmpota. Omladinci i omladinke koji su radili u bolnici položili su posebnu zakletvu: „Ne smijem se pustiti da me neprijatelj živog uhvati, ali ako me slučajno uhvati, neću izdati ranjenike pod cijenu da izgubim život."

I ovaj zadatak izvršen je vrlo uspješno, što je zabilježeno i u „Partizanskim novinama" kojom prilikom istaknuti su posebni napori primorske omladine u zbrinjavanju ranjenika.

Stalni zadatak omladine bio je obrađivanje zemlje, odnosno sijena žita i sadenja krumpira za potrebe NOV. Prilikom ubiranja ljetine omladina je stalno održavala straže da ih neprijatelj ne bi iznenadio. Stalni zadatak omladine bio je i prikupljanje, šivanje i pletenje odjevnih predmeta za partizanske jedinice.

Okupljanje naroda na mitinzima, održavanje priredbi, recitacija i govora, bio je također jedan od stalnih zadataka omladinskih organizacija. Godine 1942. organiziran je veliki miting na Brezama, gdje je omladina imala glavnu ulogu. Nadalje, organizirano je odlaženje omladine na miting u Škalić i Lukovo. U dane kapitulacije Italije upriličen je veliki miting u Ledenicama, gdje je kroz priredbu prikazana veličina NOB-a narodu koji je do tada bio pod okupacijom talijanske vojske.

Prilikom proslave 1. maja, oktobarske revolucije, većih pobjeda partizanskih jedinica i drugo, paljeni su kresovi na najvišim brdima koji su se vidjeli iz Ledenica i Novog Vinodolskog, gdje su bili stacionirani neprijateljski vojnici.

Pod parolom „Sve za NOV" omladina je prikupljala hranu, sanitetski materijal, podatke o kretanju i namjerama neprijatelja, mobilizaciji novih boraca iz okupiranih teritorija za NOV, itd.

U izvršavanju zadataka i izvođenju akcija omladina ledeničkih sela neposredno je suradivala s omladinom Bribira, Krmpota, Dražice, Gornjeg Kraja i s omladinom koja je živjela na okupiranom teritoriju u Ledenicama, Povilama, Klenovici i Novom Vinodolskom. Kroz svakodnevnu suradnju i izvođenje zajedničkih akcija omladina ledeničkih sela ostvarivala je i ovjekovječila bratstvo i jedinstvo sa srpskim narodom u Drežnici i Gornjem Kraju.

Organizirana je stalna veza s omladinom u okupiranim mjestima, posebno u Ledenicama i Povilama. Održavani su stalni sastanci na kojima su prenošene direktive i davani zadaci omladini i okupiranim mjestima. Ova suradnja razultirala je osnivanjem skojevske organizacije i u ovim mjestima - u Ledenicama i Povilama početkom 1943. godine osnovane su organizacije SKOJ-a.

Napredni omladinci i skojevci u okupiranim su mjestima vršili agitaciju za NOB, prikupljali korisne podatke obavještajnog karaktera o namjerama i kretanju neprijatelja, o neprijateljskom djelovanju pojedinaca, a pored toga prikupljali su i sanitetski materijal, hranu, cigarete, sol i drugo.

Rukovodioci SKOJ-a i USAOH-a planinskih sela Ledenica bili su članovi kotarskih organizacija omladine bivšeg kotara Novi Vinodolski. Tako je Milan Mataija Bulić bio član KK SKOJ-a Novi Vinodolski, Grga Frković od jeseni 1942. do jeseni 1943. godine član KK SKOJ-a, a od proljeća 1943. godine do rujna 1943. godine predsjednik Kotarskog odbora USAOH-a Novi Vinodolski; Zora Mataija bila je član Kotarskog komiteta SKOJ-a od početka 1944. godine do oslobođenja; Danica Paden bila je član KK SKOJ-a

od jeseni 1943. godine dalje, a Ana Mataija Jurina bila je član Kotarskog odbora USAOH-a Novi Vinodolski.

Pepica Mataija i Nevenka Mataija kao najmlađe skojevke bile su vrlo aktivne i obadvije su bile predsjednice pionirskih organizacija. Danica Pađen i Nevenka Mataija bile su delegati na Prvoj konferenciji USAOH-a, održanoj 28. VI.. 1943. godine u Otočcu. Nevenka je podnijela referat na kongresu o radu pionira Hrvatskog primorja. Pepica Mataija (kći Ane i Milana Mataije) početkom veljače 1942. godine primljena je u skojevsku organizaciju u Drežnici. Tada nije imala ni 12 godina, ali se istakla u toku rata u javnim istupima na raznim konferencijama i skupovima omladine izvan Ledenica.

Na kraju, kao zaključak može se reći da je omladina ledeničkih sela, kako ona koja se nalazila u operativnim jedinicama NOV-a, tako i ona koja je radila i djelovala na terenu ledeničkih sela od 1941. godine do 1945. godine, dala veliki doprinos u borbi protiv fašizma, za slobodu svoga naroda i time odužila svoj dug i prema narodu i drugu Titu. Ledenički narod može biti ponosan što je imao baš takvu omladinu.

Za obradu teme korišten je objavljeni materijal ovog autora u Vinodolskom zborniku. Konzultirani su omladinski rukovodioci iz tog vremena: Danica Pađen, Zora Mataija i Nevenka Mataija.